

تجلی مفهوم تزیینات اسلامی در معماری مساجد ایران نمونه موردی: مساجد تاریخی و مساجد معاصر

احد نژاد ابراهیمی^۱، الناز اسدی^{۲*}

۱- دکتری معماری؛ دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز. ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir
 ۲- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری اسلامی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، نویسنده مسئول.
a.asadi@tabriziau.ac.ir

چکیده

گرایش انسان به تزیین به عنوان یکی از نیازهای فطری انسان است که به وسیله خداوند در نهادش قرار داده شده است. در واقع بحث معماری اسلامی بدون مطالعه تزیینات ناقص می باشد زیرا تزیینات بخش عمده ای از معماری اسلامی را شکل می دهد و نقش ارزشمندی در راستای اهداف معماری اسلامی و حتی در شکل گیری و دوام و بقای آن دارد. معماری مساجد در هنر اسلامی جایگاه ویژه ای دارد. تزیینات و آرایه ها همواره در معماری مساجد وجود داشته اند. معماری مساجد شامل شکل های متنوع تزیینات کاربردی از نوع گل و گیاه، طرح های هندسی و خط می باشد که هر کدام به نوبه خود اثر ارزشمند از معماری را به نمایش گذاشته اند. از آن جایی که هنر در معماری اسلامی دارای دامنه وسیع و شاخه های گوناگون است سوال اصلی این پژوهش این است، با توجه به مفهوم حقیقی تزیینات در معماری مساجد در سیر تاریخی این آرایه ها دچار چه تغییراتی شده اند و این طور به نظر می رسد که با توجه به تغییرات دوره مدرن، مساجد معاصر هم تحت تأثیر قرار گرفته اند.

هدف این پژوهش تلاش برای دستیابی به مفهوم اصلی تزیینات اسلامی و بررسی شاخه های اصلی آن در چند نمونه مسجد است. برای این منظور ابتدا با روش کتابخانه ای و استنادی به مفهوم حقیقی تزیین می رسیم سپس انواع تزیینات را در نمونه موردی ها با روش توصیفی تحلیلی بررسی می کنیم. برای نمونه موردی پنج مسجد تاریخی و پنج مسجد معاصر از دوره های مختلف انتخاب شده اند و یافته های تحقیق نشان می دهند تزیینات در معماری اسلامی بی هدف انجام نمی شده اند و در هر دوره با توجه به نیازش آن دوره مساجد را تزیین می کردند و مساجد معاصر نسبت به مساجد تاریخی از تزیینات کمتری برخوردارند.

واژه های کلیدی: تزیین اسلامی، مساجد، گونه شناسی تزیینات، نقوش تزیینی.

۱- مقدمه

زیبایی همواره به عنوان یکی از مهم ترین ابعاد هنر و معماری در طول تاریخ و تزیین حقیقی نیز به عنوان یکی از روش های خلق زیبایی مطرح بوده است. «تزیین معنا و مفهومی فراتر از آراستن و پوشش ظاهری دارد و برای درک آن باید نسبت به رمزهای تصویری و مفاهیم دینی شناخت پیدا کنیم.» (مکی نژاد، ۱۳۸۵، ۹۷) [۱] در طراحی اسلامی و به خصوص معماری، تزیینات مهم ترین عنصر وحدت بخش محسوب می گردد. تزیینات وابسته به معماری، باعث افزوده شدن ارزش و ایجاد هماهنگی و کارآمدی فضای معماری می شود. در واقع هنرمند ایرانی همواره در نقش پردازی و تزیین بناها، به ویژه